

PRIMENA MODELA DERREG¹ U ISTRAŽIVANJU TRANZICIJE U PREKOGRANIČNOJ REGIJI BARANJA

Nevena Beuk Kovačević², Aleksandar Lukić³

Apstrakt: U savremenom dobu, dinamika ruralnih područja u velikoj meri određena je procesima njihovog socijalnog i ekonomskog prestrukturiranja i smerom političkih reformi (Blacksell, 2010). U tom smislu tranzicija je, kao prelazak iz dogovorne socijalističke u otvorenu tržišnu privredu, jedan od ključnih momenata transformacije ruralnih područja Srednje i Istočne Evrope. Širenje i integracija Evropske unije služili su promovisanju konvergencije u smislu sprovođenja jedinstvenog tržišta i zajedničkih pristupa ruralnom razvoju. Ali, uprkos tome, efekti tranzicije su prostorno izrazito diferencirani. Cilj ovog članka je sažeto prikazati tri modela razumevanja uzroka i posledica divergentnog ruralnog razvoja i mogućnost primene najprikladnijeg u istraživanju tranzicije u prekograničnoj regiji Baranja (Hrvatska i Mađarska). Analizirani su koncepti ruralne mreže (rural web) (van der Ploeg, Mardesen, 2008), učeće regije (learning region) (Wellbrock et al., 2009) i DERREG ("Razvoj ruralnih regija u Evropi u razdoblju globalizacije") (Woods, 2009). DERREG je izabran kao adekvatan koncept za primenu u budućem istraživanju, konkretno u oblikovanju tematskih celina i pitanja za intervjuisanje, budući da direktno prepoznaje aktere i katalizatore u ruralnom području, koji su od ključne važnosti u tranzicionom periodu razvoja Baranje.

Ključne reči: ekonomska tranzicija, ruralna mreža, učeća regija, DERREG, Baranja

UVOD

Ruralna područja zemalja u tranziciji suočavaju se sa brojnim strukturnim i demografskim problemima i vrlo često su marginalizovana u svakom smislu. Istraživana oblast u ovom radu je geografska regija Baranje. To je prekogranična regija, koja obuhvata rubne delove Republike Hrvatske i Republike Mađarske. Oba dela ovih oblasti karakterišu prirodnogeografske i socioekonomske sličnosti, kao i istorijskogeografska povezanost. U skladu sa prirodnogeografskim obeležjima, privreda Baranje je bazirana na poljoprivredu, koja se suočava sa strukturnim problemima usled tranzicije, a u novije vreme njen potencijal nailazi na brojna ograničenja u valorizaciji. Tradicionalne delatnosti poput poljoprivrede ranjive su na varijacije u globalnoj konkurenciji i deregulaciji, te su ruralne zajednice izložene efektima transnacionalnih procesa. Izazovi globalizacije ne odražavaju se samo na poljoprivredu nego na celokupnu ruralnu privredu, životnu sredinu i društvo u kojem se delatnost odvija (Agócs, Agócs, 1994; Rudbeck, Kuemmerle, Müller, et al., 2015). Ovaj rad je deo šireg doktorskog istraživanja o uticaju tranzicije na ekonomske i socioekonomske promene u hrvatskoj i mađarskoj Baranji, posebno u kontekstu globalizacije, promene geografskog položaja i značaja granica unutar Evropske unije i šengenskog prostora.

Jasna povezanost među događajima u prostoru naglašava potrebu za novim pristupima. Tranzicijom su uklonjene razlike koje su ranije postojale u pogledu vlasništva nad imovinom, ekonomskog planiranja i prostornih aktera (Bech, Kristensen, 2016). Proširenje i integracija Evropske unije služili su promociji konvergencije u smislu sprovođenja jedinstvenog tržišta i zajedničkih pristupa ruralnom razvoju, a istraživani koncepti nastali su kao rezultat sprovođenja evropskih projekata, koji su uključivali veliki broj institucija i istraživača. Radom su obuhvaćena tri različita koncepta: ruralna mreža (rural web) (van der Ploeg, Mardesen, 2008), učeća regija (learning region) (Wellbrock et al., 2009) i DERREG ("Razvoj ruralnih regija u Evropi u razdoblju globalizacije") (Woods, 2009) kroz čiju prizmu će se proučavati istraživana oblast. U ovom radu će se sažeto prikazati njihova osnovna obeležja, a potom obrazložiti kako je jedan od njih korišćen u konstruisanju metodološkog okvira kvalitativnog dela istraživanja.

¹ Projekt Razvoj ruralnih regija u Evropi u razdoblju globalizacije (Developing Europe's Rural Regions in the Era of Globalization) (Woods, 2009).

² Sveučilište u Zagrebu - Prirodoslovno-matematički fakultet, Trg Marka Marulića 19/II, Zagreb, Hrvatska, nbeuk@geog.pmf.hr, ORCID: 0009-0005-8204-5839

³ Sveučilište u Zagrebu - Prirodoslovno-matematički fakultet, Trg Marka Marulića 19/II, Zagreb, Hrvatska, alukic@geog.pmf.hr, ORCID: 0000-0002-7884-5818

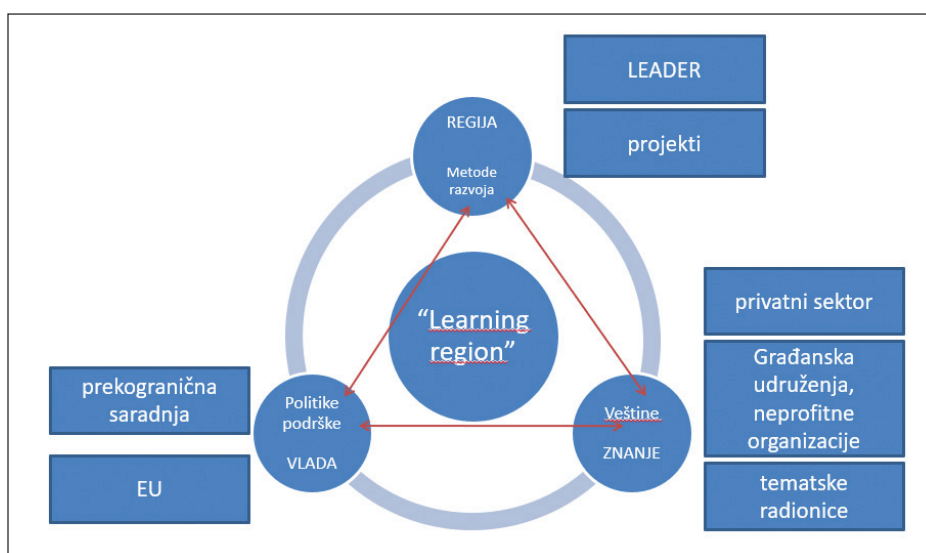
PODRUČJE ISTRAŽIVANJA

Područje istraživanja je fizionomski-homogena prekogranična regija Baranja, koju karakterišu slični demografski i socioekonomski procesi, što omogućava primenu istog teorijskog okvira s obe strane granice. Istraživana regija, na severoistoku Hrvatske i u južnom delu Mađarske, određena je zajedničkom istorijom, monocentričnim poretom i karakteristikama agrara. Hrvatska Baranja zauzima površinu od 1149 km² na kojoj je 2011. godine registrovano 31.624 stanovnika (DZS, 2021). Baranjski prostor organizovan je u okviru Osječko-baranjske županije. U baranjskom delu Županije ustrojeno je devet jedinica lokalne samouprave. Mađarska Baranja ima status županije i čini je deset jedinica lokalne samouprave, zauzima površinu od 4429 km² na kojoj je 2022. godine registrovano 352.942 stanovnika (ksh.hu). Težište istraživanja je lokalna ekonomija i promene koje su se u njoj dogodile kroz transformaciju društveno-ekonomskog sistema (Bodorkós, Pataki, 2009). Tranzicija je sa sobom donela brojne ekonomske i političke reforme koje su rezultirale socioekonomskim prestrukturiranjem, promenom položaja agrara u društvu i polarizacijom (Burger, 2001; Dănciă, Mazilescu, 2014). Značajno obeležje istraživanog područja su vlasnički odnosi, budući da je gotovo jednak udeo malih i velikih vlasničkih sektora. Odnosi između malih i velikih sektora od velike su važnosti za funkcionisanje prostora i održivi ruralni razvoj (Symes, 1993). Oba područja karakterišu deagrarizacija, prevlast privatnog sektora i intenzivna deruralizacija (Oberschall, Hanto, 2002).

KONCEPTI PROUČAVANJA RURALNIH PODRUČJA

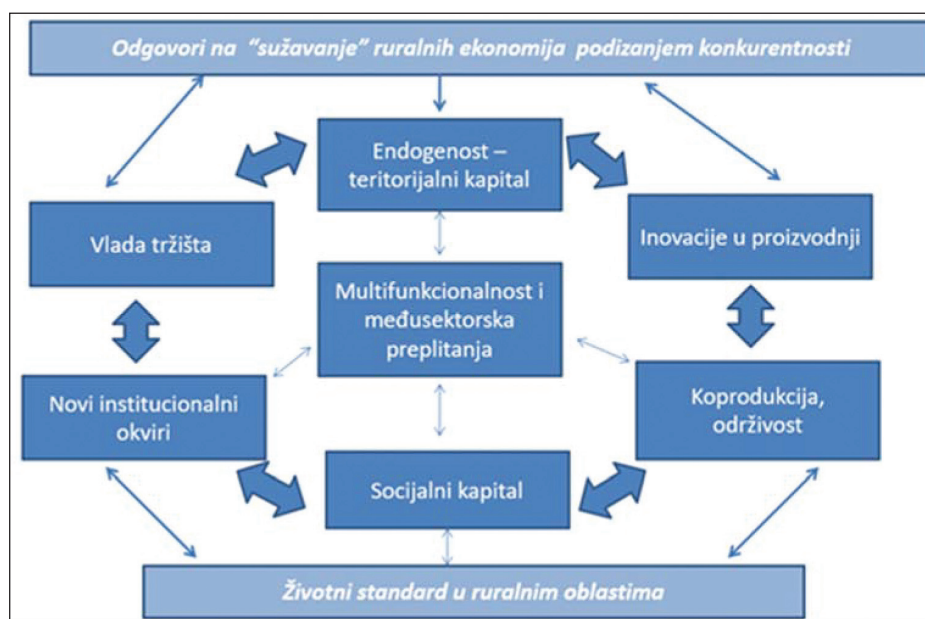
Različiti pristupi i fokusi omogućavaju sveobuhvatno razumevanje i rešavanje kompleksnih izazova ruralnog razvoja, naročito u periodima značajnih i intenzivnih dinamičkih promena uzrokovanih globalizacijom. Proučeno je nekoliko modela kako bi se pronašao odgovarajući teorijski pristup istraživanju posledica tranzicije u hrvatskoj i mađarskoj Baranji.

Koncept učeće regije (learning region) definišu Wellbrock i drugi (2009) te je baziran na novom regionalizmu koji počiva na tri konstitutivna stuba, a oni su u sinergiji. Povratna sprega podrazumeva ciklično delovanje koncepta regije i razvojnih metoda, znanja i veština, te vlade i političke podrške. Fokusira se na učenje i inovacije unutar regija, naglašavajući procese učenja koji uključuju različite aktere u zajednici. Krajnji cilj je stabilan endogeni razvoj koji se temelji na lokalnim resursima i potencijalima. Teži se postizanju većeg dobra kroz interaktivno učenje, inovacije, kapital zajednice, adaptiranost i mrežnu strukturu. Proces učenja i razmene znanja uključuje sve nivoe aktera kroz vertikalnu povezanost i umrežavanje. Kroz kolaboraciju u razmeni znanja i inovacija, lakše se dolazi do faze adaptacije i smanjuje ranjivost regija na spoljašnje promene i šokove (Sl. 1).

Sl. 1. Model „learning region“ – analitički okvir, pripremio autor prema: Wellbrock et.al (2009), Terluin (2003), Rutten, Boekema (2007)

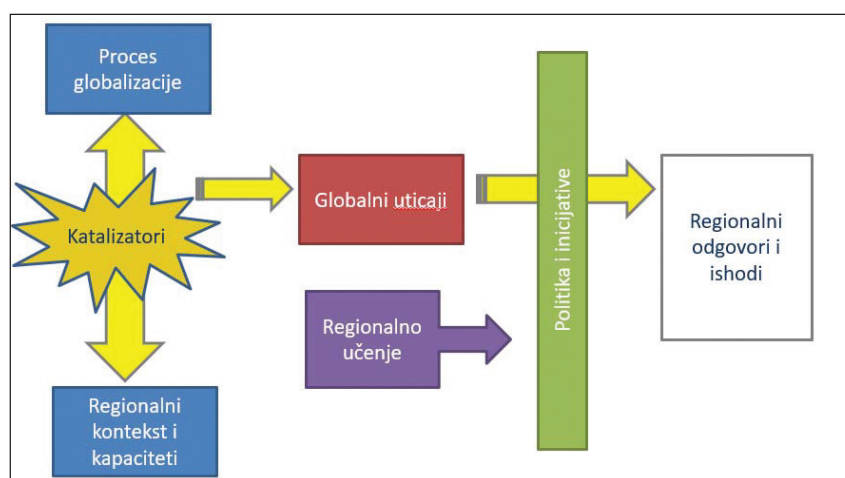
Model ruralne mreže (rural web) je induktivan, empirijski pristup putem kojeg je moguće proučiti životni standard u ruralnim područjima. Razvili su ga van der Ploeg i Marsden (2008). Okosnice pristupa su endogenost, horizontalne veze, pluraktivnost, nova tržišta i kvalitetni proizvodi, kolektivni kapaciteti, prirodni resursi i okolina (Sl. 2).

Sl 2. Teorijski model za analizu „rural web“-a prema van der Ploeg i Mardsen (2008), Messley, Rogge, Dessein (2013)

Snaga koncepta proizlazi iz oslonca na lokalne potencijale i njihovo unapređenje s naglaskom na održivi razvoj prirodnih resursa, oblikovanje novih tržišnih odnosa te finalizaciju i brendiranje proizvoda. Važnu ulogu ima pluraktivnost, koja za ruralna područja podrazumeva preko potrebnu diversifikaciju ruralnih aktivnosti kroz manje i dinamičnije privredne subjekte. Za ruralna područja značajna je usmerenost na samoodrživost i inovacije, te naglašena potreba umrežavanja i ostvarivanja horizontalnih veza kroz međusektorsku isprepletenost. Osnovna prednost ovog modela je celoviti strateški pristup regiji kroz stvaranje kolektivnih kapaciteta raznovrsnim privrednim aktivnostima.

Woods (2009) daje širi pregled konceptata proučavanja ruralnih područja, i nadogradnjom - kroz empirijsko istraživanje komparativnim studijama slučajeva u devet evropskih zemalja, razvija model DERREG (Developing Europe's Rural Regions in the Era of Globalization - Razvoj ruralnih regija u Evropi u razdoblju globalizacije). Model DERREG istražuje kako globalizacija utiče na ruralne regije Evrope i kako se one mogu razvijati u tom kontekstu. Naglašava važnost razumevanja i prilagođavanja globalnim procesima u kontekstu razvoja ruralnih regija, te direktno prepoznaje aktere i katalizatore u ruralnom području. Kroz analizu uticaja globalizacije, promicanje inovacija i održivosti te razvoj mreža i partnerstava, DERREG pruža sveobuhvatan okvir za podršku održivom razvoju ruralnih područja u eri globalizacije. Analizira razne prilike i izazove, koje postavlja globalizacija, te kakve posledice u prostoru oblikuju transnacionalne veze, mreže i partnerstva. Promoviše nove pristupe, politike i inovacije u pokušaju prilagođavanja ruralnih regija globalizacionim promenama paralelno uz postizanje održivog lokalnog razvoja. (Sl. 3).

Sl. 3: Interpretativni DERREG model razumevanja učinaka globalizacije u regionalnom razvoju
Izvor: Woods, 2011.

Zajednička tema svih koncepata je održivi razvoj. Svi se bave istraživanjem kako unaprediti održivost u ruralnim područjima kroz različite pristupe. Važan aspekt u svim konceptima je participacija lokalnih zajednica, pre svega u procesu donošenja odluka i razvojnih inicijativa. Svi modeli koriste multidisciplinarnu pristupe, koji uključuju kombinaciju ekonomskih, socijalnih i ekoloških perspektiva u analizi i rešavanju problema ruralnog razvoja. Ključne komponente su inovacije i prilagođavanje; svi koncepti istražuju kako ruralne regije mogu inovirati i prilagoditi se promenama kako bi postale otpornije i kompetitivnije. Iako svi dele zajedničke ciljeve u vidu promovisanja održivog razvoja i poboljšanja kvaliteta života u ruralnim područjima, svaki od njih nudi jedinstvenu perspektivu i pristup.

Model ruralne mreže fokusira se na mreže unutar zajednica i njihov doprinos razvoju ruralnih kolektiva te njihovoj otpornosti na rizike spoljašnjih promena. Model učeće regije daje glavni značaj procesima učenja i naglašava važnost razvoja regije kroz edukaciju i razmenu znanja. Posebno ističe saradnju različitih aktera kao ključnu za održivi razvoj. DERREG istražuje uticaj globalizacije i lokalne odgovore, naglašavajući važnost transnacionalnih veza i mreža, te kako lokalne zajednice mogu iskoristiti promene, koje donosi globalizacija, u pravcu svog razvoja.

ODABIR PRIKLADNOG KONCEPTA U PODRUČJU ISTRAŽIVANJA

U istraživanom prostoru prepoznati su faktori koncepta učeće regije. Najznačajnije razvojne metode obuhvataju uvođenje programa LEADER i početak sprovođenja projekata prekogranične saradnje (Varga, 2009). Regionalno znanje i veštine se manifestuju kroz dinamičniju aktivnost privatnog sektora, sve češće osnivanje civilnih udruženja i sprovođenje tematskih radionica. Politike podrške nalaze osnovu u prekograničnoj saradnji i saradnji visokoobrazovanih institucija, kao i članstvu u Evropskoj uniji i sprovođenju tržišnih i političkih odrednica regionalne integracije (Kovács, 2015). Za utvrđivanje prostornih obrazaca od velike važnosti je proučiti uticaj granične linije i karakteristike koje je okružuju. Uprkos novim trendovima otvaranja tržišta i granica, uz hrvatsko-mađarsku granicu su u najvećoj meri zastupljena patuljasta naselja, s nepovoljnom demografskom strukturom (Nagy, Turnock, 2001).

S druge strane, pri odabiru pravca istraživanja, značajno je da ključni pojmovi koncepta ruralne mreže izostaju u istraživanoj prekograničnoj regiji za postizanje održivosti i unapređenje socijalnog kapitala – endogenost, horizontalne veze, pluraktivnost, nova tržišta i kvalitetni proizvodi, kolektivni kapaciteti, prirodni resursi i okolina (Esparcia, 2014; Gelencsér, Vona, Centeri, 2012). Akteri poput uprave, LAG-a Baranja putem projekata Evropske unije usmeravaju svoje delovanje ka ostvarenju ciljeva ruralne mreže, ali, na osnovu ranije sprovedenih istraživanja smatramo da još uvek nedostaje učinaka da bi se mogla istraživati samoodrživost, umrežavanje ili stvoriti nova tržišta u posmatranoj prekograničnoj regiji (Sl. 4).

Sl. 4. Poređenje koncepata „learning regions“, „rural web“ i DERREG

Izvor: pripremio autor prema Wellbrock et.al, 2009; van der Ploeg, Mardsen, 2008; Woods, 2009

Uviđajući prednosti i nedostatke istraživanih koncepata, DERREG se pokazao kao najpogodniji teorijski okvir za dalja istraživanja. U prostoru su prepoznati sastavni elementi modela – procesi, akteri, katalizatori i neki od specifičnih odgovora koji zajedno predstavljaju celovitost istraživanih procesa u ovom regionu. Postupak primene i prilagođavanja modela u istraživanom području opisan je u nastavku rada.

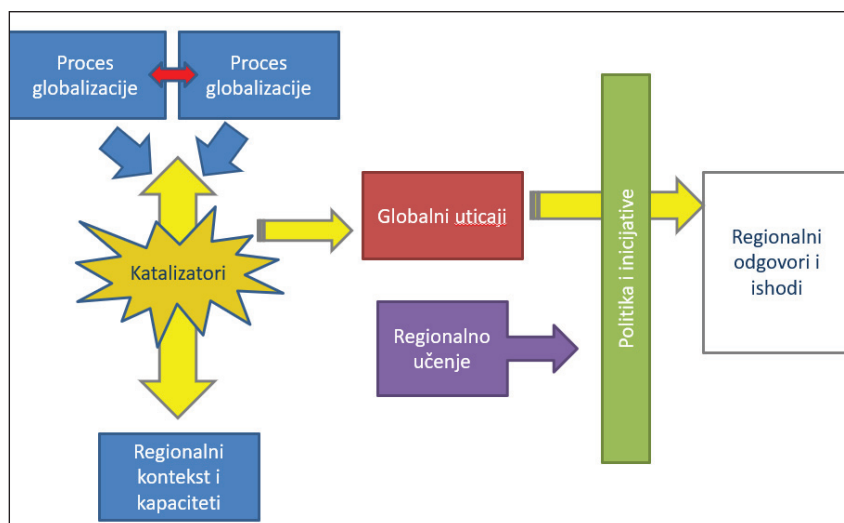
PRIMENA DERREG MODELA “RAZVOJ RURALNIH REGIJA U ERI GLOBALIZACIJE” U ISTRAŽIVANJU

Model DERREG je sveobuhvatan, kako konceptualno, tako i prostorno. Zaključci i odrednice DERREG-a formirane su na temelju većeg broja studija slučaja u evropskim državama. Osnovne teme koje su istraživanje u studijama slučaja mogu se podeliti u četiri osnovne grupe prikazane u shemi 1.

Shema 1: Osnovne tematske grupe istraživanja modela DERREG

Već je spomenuto kako geografske sličnosti istraživanog područja omogućavaju primenu istog teorijskog koncepta. Model DERREG primarno istražuje globalizaciju i njene efekte. Za potrebe ovog istraživanja, model se dodatno interpretira kroz pojam tranzicije, s nepromenjenim ostalim elementima izvornog modela. Opravdanost takvog postupka proizlazi iz potrebe za utvrđivanjem posledica istog procesa u dva političko-geografski različita područja, ali slična po svojim karakteristikama. Ono što model DERREG ističe kao odgovarajući izbor sažeto je kroz pregled spoznaja u nastavku teksta (Sl. 5).

Sl. 5. Interpretativni model tranzicionih učinaka u regionalnom razvoju
Izvor: pripremio autor prema Woods, 2011

Globalizacija se ne posmatra kao jedinstven proces, izuzet iz geoprstorne stvarnosti, nego se ona posmatra kao niz procesa koji nisu imali jednake odgovore i posledice u svakom području. Iz ovog razumevanja proizilazi važnost geografskih karakteristika koje različito kontekstualizuju iste procese. U okviru istraživanja, proces tranzicije posmatra se i ispituje na ovaj način, s obzirom na funkcionalnu neodvojivost od globalizacije. Promene u tranzicionim zemljama nisu dovele do istih rezultata, iako su postojale velike predispozicije za uspeh. Model DERREG ističe kako ne postoji jedinstven doživljaj globalizacije. Upravo time se vodi u daljem istraživanju, u ovom slučaju – tranzicije, te se prihvata kako teorijski prikaz tranzicije u posmatranim ruralnim područjima, naravno, uz uticaj različitih impulsa, aktera i učesnika dovodi do različitih rezultata. Za razliku od ostalih modela, DERREG istražuje „katalizatore“ – aktere ruralnog razvoja, aktivnosti i procese koji uslovljavaju napredak i pozitivne promene u prostoru. Razmotrena je važnost prostora kroz prikaz pojedinih katalizatora, te se pokušalo pronaći razloge zašto su pojedini katalizatori u određenom području bili u funkciji, a u drugom nisu.

Značajni akteri u istraživanom području su rukovodeći pojedinci, pre svega vlasnici veleposeda, učesnici projekata, udruženja građana, te nacionalne zajednice Mađara u Hrvatskoj kao i Hrvata u Mađarskoj. U skladu s navedenim akterima u teorijskom modelu, sagovornici za istraživačke intervjue birani su upravo iz tih sektora, u mađarskoj i hrvatskoj Baranji. Prepoznati procesi, koji su doveli do napretka u Baranji, posledice su promena koje su rezultat ustrojstva koncerna, početka delovanja porodičnih poljoprivrednih gazdinstava, osnivanja Lokalnih akcionih grupa, te izrade Lokalnih razvojnih strategija, sprovođenja projekata prekogranične saradnje, pristupanja Evropskoj uniji, revitalizacije funkcije turističkog vrednovanja, obnove proizvodnog oblika zadruga, te uticaja županijskih centara (Pečuha i Osijeka). Ipak, uočeni katalizatori nisu imali jednak učinak u svim područjima, pa čak ni u područjima s jednakim predispozicijama (Sedlacek, Kurka, Maier, 2009). Upravo tu tezu prepoznaje i DERREG kroz „odgovore“ na globalizacione procese, koji se lokalno oblikuju u ruralnim zajednicama. Smatra se kako geografsko okruženje ima veliku ulogu u valorizaciji prostora (Kovács, 2010). U navedenom kontekstu, geografsko okruženje podrazumeva demografska, socioekonomska i privredna obeležja prisutna u zajednici (Gertler, Wolfe, 2004). Upravo zbog toga je zanimljiva činjenica za proučavanje različitih perioda pristupanja Evropskoj uniji. Otvara se mogućnost istraživanja uticaja i posledica dužeg članstva u Evropskoj uniji Republike Mađarske kao važnog katalizatora u oblasti regionalne i privredne politike (Katona-Kovács, High, Nemes, 2011). Uvažavajući primere dobre prakse razvijenijih država, obuhvaćenih u istraživačkim stadijumima prihvaćenih koncepata, predložiće se adekvatne prostorne i proizvodne inovacije.

Model DERREG identifikuje sedam dominantnih i generalizovanih tipova odgovora lokalnih zajednica na procese globalizacije. Oni odgovaraju procesima koji se javljaju u Baranji, a njihova interpretacija služila je kao osnova za formiranje pitanja u istraživačkim intervjuima.

1. Globalni resursni provajderi (Global resource providers) obuhvataju područja bogata mineralnim sirovinama i/ili izvorima energije, koji su potrebni globalnom tržištu, te kao takvi postaju deo velikih multinacionalnih kompanija. Spoljni akteri stimulišu i vode razvoj, dovodeći u pitanje samoodrživost. Treba naglasiti da postoje određena mineralna bogatstva u mađarskom delu Baranje, a to nije slučaj u hrvatskom regionu. Ipak, plodno poljoprivredno zemljište, koje sve više postaje strano vlasništvo putem multinacionalnih kompanija, predstavlja ključni resurs u oba dela regije.
2. Grane preduzeća (Branch plant economies) predstavljaju razvojni put kroz privlačenje i sprovođenje direktnih stranih ulaganja. Pozitivni efekti obuhvataju povećanje infrastrukture, aktivnosti stanovništva i životni standard. Lokalni akteri suočavaju se sa zadatkom pripreme i prilagođavanja lokalnih uslova za pristup međunarodnom tržištu i saradnju. Direktna strana ulaganja su prepoznatljiva u oba dela regije i predstavljaju značajne pokretače projekata, zajedno sa sredstvima iz evropskih fondova.
3. Globalna igrališta (Global playgrounds) odnose se na turistički atraktivna područja, što odgovara karakteru Baranje. Glavni izazov je nedostatak diferencijacije u turizmu i povezanost sa ostalim sektorima, posebno poljoprivredom. „Katalizatori“ ovog odgovora uključuju spoljne faktore koji traže nove destinacije i aktivnosti, kao i regionalne kapacitete poput turističke infrastrukture i obuke lokalnog stanovništva.
4. Inovatori u specifičnim oblastima (Niche innovators) podrazumevaju specijalizovanu proizvodnju zasnovanu na lokalnim resursima i karakteristikama, sa plasmanom na manjim, specijalizovanim tržištima, ili lokalnim događajima. Udruženja i lokalne akcijske grupe su predvodnici ovog odgovora, fokusirani na proizvodnju, brendiranje i plasman lokalnih proizvoda.
5. Prekogranični mrežeri (Trans-border networkers) značajan su odgovor za područje prekogranične regije Baranja. Glavni problem je nedovoljno iskorišten potencijal prekogranične saradnje, iako postoje forme takve saradnje. Pristupanje Hrvatske Evropskoj uniji i šengenskom području olakšava umrežavanje, ali i dalje postoje izazovi u očuvanju sopstvenih interesa i resursa.

6. Globalni čuvari (Global conservators) su prisutni u područjima sa vrednom prirodnom baštinom. Ovaj odgovor podrazumeva razmatranje mera zaštite prirodne baštine i aktivnosti usmerene na očuvanje vrednosti, kao što je slučaj sa parkom prirode Kopački rit.
7. Re-lokalizatori (Re-localizers) često se odnose na povratak tradiciji, aktivnostima i obeležjima koja čine važan deo identiteta. Institucionalna i pravna podrška je ključna za veću zastupljenost ovog odgovora, kao što su porodične vinarije, koje se najčešće plasiraju putem turizma i manifestacija.

Koristeći konceptualni model (sl. 5) i prepoznate tipove odgovora na uticaje globalizacije (i tranzicije), pitanja za polustrukturirane intervjuje oblikovana su u sedam tematskih grupa: 1. proces tranzicije, 2. regionalni konteksti i kapaciteti, 3. globalni uticaji, 4. regionalno učenje, 5. politike i inicijative, 6. regionalni odgovori i ishodi, i 7. katalizatori. Svaka grupa imala je nekoliko potpitanja. Intervjui su trajali u proseku devedeset minuta. Snimani su, a potom transkribovani. Intervjuirano je dvanaest osoba, tri iz mađarske Baranje, a ostalih devet iz hrvatske Baranje. Prilikom izbora sagovornika, nastojalo se slediti popis važnih aktera navedenih u izvornom modelu. Sagovornici istraživačkih razgovora su predsednica udruženja Đola iz Darde i bivša zaposlenica LAG Baranje, predsednica LAG Baranje, voditeljka Etnološkog centra baranjske baštine, penzionisani univerzitetski profesor i dekan Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku te nekadašnji zaposlenik Belja, saborski zastupnik mađarske nacionalne manjine i predsednik Demokratske zajednice Mađara u Hrvatskoj, univerzitetski profesor na Fakultetu agrobiotehničkih nauka u Osijeku i uzgajivač crne slavonske svinje, privatnik iz Mađarske te bivši načelnik opštine Beremend, penzioner i bivši načelnik opštine Kašad, direktor Turističke zajednice Baranje, profesor na Geografskom odseku pečušskog univerziteta, gradonačelnik Grada Belog Manastira, i poljoprivrednik iz hrvatskog dela Baranje. Nakon obavljenih intervjuja, razgovori su kodirani prema šemi izloženoj u nastavku. Kodiranjem su utvrđene četiri osnovne, tematski određene grupe kodova: A) Tranzicija, B) Globalizacija, C) Gospodarstvo, i D) Katalizatori. Osnovni kodovi se dele na podgrupe koje su određene dvostranim izvodom putem upitnika intervjuja i preovlađujućih odgovora (Tab. 1).

Tablica 1: Kodovi proizašli iz odgovora učesnika intervjuja o posledicama tranzicije u prekograničnoj regiji Baranja.

A1, A4, A5, A6 = RAZARANJE TRŽIŠNOG I INDIVIDUALNOG POTENCIJALA • A1 SOCIJALNA DISPARITETNOST • A4 OGRANIČENE TRŽIŠNE PRILIKE • A5 DESTRUKCIJA PROIZVODNJE • A6 NELOKALNI AKTERI A2 = NEUSPELA PRIVATIZACIJA A3 = MODERNIZACIJA I NAPREDAK	C2, C11 = INSTITUCIONALNA (NE) PODRŠKA • C2 POLITIČKO ANGAŽOVANJE • C11 LAG C3, C6, C7, C8, C9, C10 = (NEISKORIŠĆENI) EKONOMSKI POTENCIJALI • C3 STATUS POLJOPRIVREDE • C6 RESURSI I POTENCIJALI • C7 EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA • C8 ZADRUGARSTVO • C9 TURIZAM • C10 LOKALNA AKTIVNOST C1, C4, C5 = LJUDSKI RESURSI • C1 MENTALITET • C4 DEMOGRAFSKA STRUKTURA • C5 OBRAZOVNA STRUKTURA RADNE SNAGE
B1, B2, B3, B4, B5, B7 = SLOBODA KAPITALIZMA • B1 OTVARANJE TRŽIŠTA • B2 INTEGRACIJE • B3 PODRŠKA, FONDOVI I INCENTIVI • B4 STRANA INVESTICIJA • B5 NESOLIDARNOST U ODNOSU MALIH I VELIKIH PROIZVOĐAČA • B7 PRISVAJANJE ZEMLJIŠTA B6, B8 = LOKACIONI FAKTORI • B6 GRANIČNI POLOŽAJ • B8 PROMENE LOKACIONIH FAKTORA	

Izvor: pripremio autor

ZAKLJUČAK

Nakon proučavanja tri različita koncepta promatranja ruralnih područja: Learning Region (Wellbrock i sar., 2009), Rural Web (van der Ploeg, Mardesen, 2008) i DERREG (Woods, 2009), identifikovane su sličnosti i razlike, kao i prednosti i nedostaci svakog od njih. Karakteristike istraživanih područja Baranje, kao i potreba za dubljim razumevanjem uticaja tranzicije u prekograničnoj regiji, usmerile su izbor na model DERREG. Ovaj model se pokazao najprimenjivijim u tom području zbog sveobuhvatnosti aktera, učesnika, procesa, katalizatora i regionalnih odgovora, koje prepoznaje i istražuje. Identifikuje povezanost između efekata tranzicije i prostornih predispozicija, kao i različite prostorne odgovore na impulse - što ga usklađuje sa temom istraživanja. Segmenti DERREG okvira uspešno su primenjeni na celokupan istraživački i metodološki okvir, a validni rezultati - koji će biti prikazani u drugom radu, dokazuju opravdanost izbora. Međutim, s obzirom na intenzitet i dinamiku promena koje se dešavaju u današnjici, u krajnjem istraživanju će se, u određenim delovima, primenjivati ključne odrednice konceptata Learning Region, Rural Web, kao i budućih novih konceptata. Kombinacija ovih konceptata sa njihovim zaključcima omogućiće stvaranje konkretnijih saznanja i strategija.

LITERATURA I IZVORI:

- Agócs, P. Agócs, S. (1994) 'Too Little , Too Late : The Agricultural Policy of Hungary ' s Government *', *Journal of Rural Studies*, 10, 2, pp. 117-130.
- Bech, S. and Kristensen, P. (2016) 'Land Use Policy Agriculture and landscape interaction — landowners ' decision-making and drivers of land use change in rural Europe', *Land Use Policy*. Elsevier Ltd, 57, pp. 759-763. doi: 10.1016/j.landusepol.2016.05.025
- Bodorkós, B. and Pataki, G. (2009) 'Linking academic and local knowledge: community-based research and service learning for sustainable rural development in Hungary', *Journal of Cleaner Production*, 17(12), pp. 1123-1131. doi: 10.1016/j.jclepro.2009.02.023.
- Burger, A. (2001) 'Agricultural development and land concentration in a central European country : a case study of Hungary', *Land Use Policy*, 18, pp. 259-268.
- Dăncăciă, D.-E. and Mazilescu, R. (2014) 'Long-term Unemployment Spells and Exit States of Men in Romania and Hungary', *Procedia Economics and Finance*, 8(14), pp. 236-245. doi: 10.1016/S2212-5671(14)00086-0.
- Esparcia, J. (2014) 'Innovation and networks in rural areas. An analysis from European innovative projects', *Journal of Rural Studies*. Elsevier Ltd, 34, pp. 1-14. doi: 10.1016/j.jrurstud.2013.12.004.
- Gelencsér, G., Vona, M. and Centeri, C. (2012) 'Loosing Agricultural Heritage in Rural Landscapes – A Case Study in Koppány Valley Area, Hungary, *European Countryside*, 2, pp. 134-146. doi: 10.2478/v10091-012-0019-2.
- Gertler, M. S. and Wolfe, D. A. (2004) 'Local social knowledge management : Community actors , institutions and multilevel governance in regional foresight exercises', *Futures*, 36, pp. 45-65. doi: 10.1016/S0016-3287(03)00139-3
- Katona-Kovács, J., High, C. and Nemes, G. (2011) 'Importance of Animation Actions in the Operation of Hungarian Local Action Groups', *European Countryside*, 3(4), p. 227-n/a. doi: <http://dx.doi.org/10.2478/v10091-012-0006-7>.
- Kovács, E. K. (2015) 'Surveillance and state-making through EU agricultural policy in Hungary', *Geoforum*, 64, pp. 168-181. doi: 10.1016/j.geoforum.2015.06.020.
- Kovács, K. (2010) 'Social and Administrative Crises Interlocking: The Misery of Rural Peripheries in Hungary', *Eastern European Countryside*, 16(1), pp. 89-113. doi: 10.2478/v10130-010-0005-5.
- Messerli, P., Heinimann, A., Giger, M., Breu, T. and Scho, O. (2013) 'From " land grabbing " to sustainable investments in land : potential contributions by land change science', *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 5, pp. 528-534. doi: 10.1016/j.cosust.2013.03.004.
- Nagy, E. and Turnock, D. (2001) 'Planning regional development : Promoting small settlements in a trans-frontier situation', *GeoJournal*, 50, pp. 255-271.
- Oberschall, A. and Hanto, Z. (2002) 'Birth of a market economy: Hungarian agriculture after socialism', *Research in Social Stratification and Mobility*, 19, pp. 79-104. doi: 10.1016/S0276-5624(02)80038-5.
- Opačić, V.T., Crlenko, I. (2004): Demographic trends and border traffic as indicators of (non-)ex-isting transborder region in Croatian-Hungarian border area. *Geoadria* 9. (1): 73-88.
- Ploeg, J.D.; Marsden, T. *Unfolding Webs, The Dynamics of Regional Rural Development*; Royal Van Gorcum: Assen, The Netherlands, 2008; pp. 1-244.
- Rudbeck, M., Kuemmerle, T., Müller, D., et.al. (2015) 'Land Use Policy Transitions in European land-management regimes between 1800 and 2010', *Land Use Policy*, 49, pp. 53-64. doi: 10.1016/j.landusepol.2015.07.003.
- Sedlacek, S., Kurka, B. and Maier, G. (2009) 'Regional identity: a key to overcome structural weaknesses in peripheral rural regions?', *European countryside*, 4, pp. 180-201. doi: 10.2478/v10091-009-0015-3.
- Symes, D. (1993) 'Agrarian reform and the restructuring of rural society in Hungary', *Journal of Rural Studies*, 9(3), pp. 291-298. doi: 10.1016/0743-0167(93)90073-S.

Wellbrock, W., Roep, D., Mahon, M., Kairyte, E., Nienaber, B., Dolores, M., García, D., Kriszan, M. and Farrell, M. (2013) 'Arranging public support to unfold collaborative modes of governance in rural areas', *Journal of Rural Studies*. Elsevier Ltd, 32, pp. 420–429. doi: 10.1016/j.jrurstud.2013.10.002.'1996_4_Kovac.pdf' (no date).

Woods, 2011: DERREG Summary Report,

<https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBwQFjAAAhUKEwiFlrXz9MzIAhUpv3IKHQdwB1Y&url=http%3A%2F%2Fwww.derreg.eu%2Fsystem%2Ffiles%2FDERREG%2520Summary%2520Report.pdf&usg=AFQjCNEWDIPRUYNJNzRkVD7-7fYW3U4fw>
<https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBwQFjAAAhUKEwiFlrXz9MzIAhUpv3IKHQdwB1Y&url=http%3A%2F%2Fwww.derreg.eu%2Fsystem%2Ffiles%2FDERREG%2520Summary%2520Report.pdf&usg=AFQjCNEWDIPRUYNJNzRkVD7-7fYW3U4fw>

APPLICATION OF THE DERREG MODEL IN TRANSITION RESEARCH IN THE CROSS-BORDER REGION OF BARANJA

Nevena Beuk Kovačević⁴ Aleksandar Lukić⁵

Abstract: In contemporary times, the dynamics of rural areas are greatly determined by processes of their social and economic restructuring and the direction of political reforms (Blacksell, 2010). In this sense, the transition from a planned socialist economy to an open market economy is one of the key moments in the transformation of rural areas in Central and Eastern Europe. The expansion and integration of the European Union have served to promote convergence in terms of implementing a single market and common approaches to rural development. However, despite this, the effects of the transition are spatially highly differentiated. The aim of this article is to succinctly present three models for understanding the causes and consequences of divergent rural development and the possibility of applying the most appropriate one in the study of the transition in the cross-border region of Baranja (Croatia and Hungary). The concepts of the rural web (van der Ploeg, Mardesen, 2008), the learning region (Wellbrock et al., 2009), and DERREG ("Developing Europe's Rural Regions in the Era of Globalization") (Woods, 2009) are analyzed. DERREG was chosen as an adequate concept for application in future research, specifically in the design of thematic units and interview questions, as it directly identifies the actors and catalysts in the rural area that are of key importance during the transitional period of Baranja's development.

Key words: economic transition, rural-web, learning region, DERREG, Baranja

⁴ University of Zagreb - Faculty of Science, Trg Marko Marulića 19/II, Zagreb, Croatia, nbeuk@geog.pmf.hr, ORCID: 0009-0005-8204-5839

⁵ University of Zagreb - Faculty of Science, Trg Marko Marulića 19/II, Zagreb, Croatia, alukic@geog.pmf.hr, ORCID: 0000-0002-7884-5818